

apropos

[Perspektiven auf die Romania]

Sprache/Literatur/Kultur/Geschichte/Ideen/Politik/Gesellschaft

2 | 2019

Rugbykultur (in) der Romania

Recenzie despre von Péter, Laszlo. 2018. *Forbidden Football in Ceausescu's Romania*. Basingstocke: Palgrave Macmillan (Global Culture and Sport Series)

Valeska Bopp-Filimonov

apropos [Perspektiven auf die Romania]

hosted by Hamburg University Press

2019, 2

pp. 301-304

ISSN: 2627-3446

Online

<https://journals.sub.uni-hamburg.de/apropos/article/view/1402>

Zitierweise

Bopp-Filimonov, Valeska. 2019. „Recenzie despre Péter, Laszlo. 2018. *Forbidden Football in Ceausescu's Romania*. Basingstocke : Palgrave Macmillan (Global Culture and Sport Series)“, *apropos [Perspektiven auf die Romania]* 2, 301-304. doi: 10.15460/apropos.0.1402

Except where otherwise noted, this article is licensed under a Creative Commons

Attribution 4.0 International license (CC BY 4.0)

Valeska Bopp-Filimonov

Recenzie

Péter, László. 2018. *Forbidden Football in Ceausescu's Romania*. Basingstoke: Palgrave Macmillan (Global Culture and Sport Series).

„*Intră semnalul*“ – o istorie a artei de a urmări fotbalul la televizor în timpul dictaturii și despre coeziunea etnico-socială în România socialistă

Valeska Bopp-Filimonov

este profesor-junior cu specializarea „românistică“ la Universitatea „Friedrich Schiller“ din Jena.

valeska.bopp-filimonov@uni-jena.de

Cuvinte cheie

România – comunism – fotbal – rezistență – identitate etnică

Se poate recenza o carte despre fotbal fără să fii tu însăși fană a fotbalului? Autorul cărții pe care o prezint, László Péter, este un bun cunoscător al materiei și descrie un fragment aparte al istoriei fotbalului. Autorul este sociolog la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj și a reunit mai multe studii de caz pentru cartea sa, „*Forbidden Football in Ceausescu's Romania*“. Comune acestor studii sunt, *în primul rând*, perspectiva și descrierea etnografică, întemeiată în mare parte pe interviuri, și, de asemenea, o continuă folosire a „thick description“ (Geertz 1987) ca formă de prezentare și de analiză; *în al doilea rând*, limitarea cercetării la Transilvania, ceea ce-i permite o analiză fină a relațiilor interetnice dintre români și maghiari, relații care au până în prezent o relevanță majoră; *în al treilea rând*, concentrarea pe anii 1980, când programul televiziunii române se reducea la propaganda în jurul familiei Ceaușescu și la folclor românesc, ceea ce pentru cei mai mulți, indiferent de originea lor etnică, era greu de suportat; iar *în al patrulea rând*, interesul pentru întrebarea principală, respectiv: cum era posibil în aceste condiții, să vezi în direct marile evenimente fotbalistice. Cu acest fapt divers, fascinant prin implicațiile sale, își începe Péter cartea: campionatele de fotbal europene și mondiale nu se transmiteau la televiziunea română, însăvizionarea lor era posibilă „by a collective effort“ (p. v), printr-o combinație de comunicare și rețele sociale, cu mult timp consumat și mult know-how tehnic. Iar aceasta însemna, concret, prinderea semnalului de televiziune din țările învecinate, în locuri anume, preponderent în munți, cu antenele aflate la îndemână sau fabricate special și cu televizoarele legate

la baterii de autoturism, pentru a putea urmări jocurile. Acesta era un act subversiv, căci pentru fotbal, considerat ca nefiind necesar pentru "dezvoltarea omului nou", nu se găsea spațiu în timpii de emisie controlați de stat. În plus, întâlnirile unor grupuri mai mari erau oricum supravegheate și controlate de serviciul secret al statului, Securitatea.

Cititorul mai puțin familiarizat cu evenimentele istorice și politice din România sub Nicolae Ceaușescu ar trebui să înceapă cu capitolul al șaselea, „The Social and Political Significance of Football Gatherings: Escape to Freedom”. Acolo este descris încă o dată destinul politic al secretarului general al CC al PCR, considerat inițial ca foarte promițător și carismatic; în primii ani ai regimului său, România a resimțit o perioadă de bunăstare relativă, și, de asemenea, s-a distanțat de politica primilor comuniști români, ce poate fi descrisă ca stalinistă. O vreme, Ceaușescu s-a arătat deschis către Occident, până când, după o călătorie în Coreea de Nord în 1971, impresionat de cultul personalității creat în jurul lui Kim Il-Sung, a început să impună din nou un control dogmatic mai strict în România. Pentru viața de zi cu zi a oamenilor obișnuiți, acest fapt a însemnat creșterea îngrădirilor și a controlului în domeniul media și al informațiilor, o prezență din ce în ce mai evidentă a serviciului secret, Securitatea, și – printr-o politică economică din ce în ce mai izolaționistă în anii 1980 – o penurie extremă de alimente și bunuri de consum, precum și de energie pentru gătit, încălzire și iluminat. În timp ce programul de televiziune era redus din motive ideologice la câteva ore (cf. Ujica 1991), penele de curent făceau nefolosibile televizoarele și aparatele de radio, dacă nu erau pe baterii. Péter oferă cifre legate de consumul de televiziune – la sfârșitul anilor 1970 intensitatea consumului de televiziune era încă la nivel mediu european (p. 100) – o chestiune importantă în contextul general. Numeroase cifre și fapte alcătuiesc un fundal valoros și necesar pentru a înțelege studiile de caz și pe actorii acestora, în cea mai mare parte bărbați, fani ai fotbalului, precum și creativitatea lor plină de acribie, necesară pentru a-și atinge scopul.

Este fascinant să urmărești cercetările lui Péter, făcute în patru localități diferite, și care reprezintă foraje adânci în istoria socială a unei regiuni multiculturale. Bibliografia de până acum a fotbalului în Europa de Est și de Sud-Est este foarte diversă, dar se concentrează mereu pe cele mai importante cluburi și pe jucători cu statut de erou (Dahlmann et. al. 2006, 2007, 2011; Lübke 2018) sau analizează grupurile de fani problematice (Esch 2016). Dimpotrivă, Péter interviuează în România fani ai fotbalului cu totul „normali”, atât români, cât și maghiari. În timp ce micile localități în care a făcut cercetări, Ciumani și Bălan, se găsesc în Ținutul Secuiesc, preponderent maghiar, Clujul este dominat numeric de către români. Diferite localități din sudul Transilvaniei i-au servit autorului ca regiune de control, pentru a strânge impresii ce completează fenomenul general. Există numeroase momente curioase: astfel, Péter a identificat strict în lunile de dinaintea Campionatului Mondial din 1986 trei articole dintr-un periodic tehnic românesc în care se explică cum se poate recepta cel mai bine semnalul de televiziune transmis de la 300 de kilometri cu antene construite personal (p. 53). Ce rol au jucat hazardul, îndrăzneala, umorul autorilor, al redactorilor sau chiar al organelor de control implicate, pentru ca aceste articole să fi fost posibile? Într-un mod absolut

comic, aproape teatral, Péter descrie cum i-a relatat un vicar faptul că au folosit turnul celei mai importante catedrale din oraș pentru a poziționa acolo antena. La întrebarea cum s-a comportat conducerea bisericii catolice în acest caz, răspunsul a fost „they were praying that everyone would see the match“ (p. 91). Creativitatea cotidiană era continuu necesară, ceea ce reiese clar din mai multe exemple. Péter a realizat 72 de interviuri și a vorbit, pe lângă acestea, cu mai mult de 100 de persoane cu care discuțiile s-au legat spontan. Amintirile sunt emoționante și foarte detaliate; în relația cu dictatura, devine limpede cum oamenii de rând știau să ocolească regulile numeroase și greu de înțeles ale sistemului, pentru a-și atinge propriile scopuri.

Dar altceva este cu adevărat important în această carte. În cercetarea istorică a vieții cotidiene din România socialistă, perspectiva explicită a (etnicilor) ne-români a fost arareori cultivată, iar studiile de istorie socială sunt încă rare. În ceea ce privește fotbalul, diferențierea etnică este cu deosebire relevantă, dat fiind că maghiarii din România erau interesați în primul rând de meciurile echipei naționale a Ungariei; la televiziunea română se transmiteau însă doar meciurile echipei române, inclusiv în calificările pentru Campionatul Mondial din 1982, când echipele României și Ungariei s-au aflat în aceeași grupă preliminară la (p. 33-34). Nu este de mirare că, din ignoranța autorităților statului, recepția TV a transmisiunilor a creat un fenomen de masă în munții din jurul Clujului. Era de asemenea interzis să se cânte imnul maghiar; când aceasta se întâmpla, se putea ajunge la anchete sau chiar la pedepse cu închisoarea (p. 37). Studiul de caz de la Ciurmani arată limpede că organizarea pentru a putea fi văzute meciurile a întărit identitatea maghiară. În schimb, în contextul urban și amestecat etnic de la Cluj, cei intervievați au descris atmosfera ca pozitivă și relativ destinsă. O perspectivă diferită se găsește în studiul de caz din localitatea minieră Bălan, în care un rol important îl jucau componentele sociale. Subvenționarea industriei de către stat atrăsese către această localitate un mare număr de oameni, pentru care munca în mină reprezenta un mijloc de ascensiune profesională și financiară. În socialismul târziu însă decăderea economică vertiginoasă a dus la un cotidian frustrant, inclusiv la locul de muncă, pentru clasa muncitorească privilegiată acum doar retoric. Cooperarea era de acum tot mai necesară în domenii informale, precum consumul de fotbal, și făcea ca diferențierile etnice și sociale să treacă în planul secund.

Cartea lui Péter oferă o analiză profundă a structurilor interetnice și sociale din România socialistă, pe fundalul schimbărilor din politica economică și demografică începând din anii 1960. Impresionează faptul că, în esență, concluziile se bazează „numai“ pe istoria orală și pe întrebarea „la scară mică“ despre posibilitățile reduse de a urmări meciurile de fotbal la televizor. Metoda „thick description“ (Geertz 1987), în care amintirile celor intervievați se întâlnesc cu observațiile și interpretările autorului, atestă atenția acestuia asupra multiplelor elemente de conflict social, dar mai cu seamă asupra micilor intersecții comune. Autorul consideră că poate contrazice prin studiul său imaginea unui „atomized character of Romanian society“ (p. 123); totuși, el nu face reflecții asupra faptului că întâlnirile ilegale, considerate de oameni o rezistență satisfăcătoare contra regimului comunist, ar fi putut fi luate în calcul de autoritățile statului ca o modalitate de a

conserva, de fapt, sistemul. Dacă cetățenii își petreceau timpul cu îmbunătățirea antenelor, nu tipăreau manifeste pentru răsturnarea sistemului... și din acest punct de vedere necesitatea unei organizări complexe a (supra)viețuirii s-ar putea subsuma conceptului de „timp etatizat“ (Verdery 1996).

Este discutabil dacă pentru fiecare capitol al cărții, oricum nu foarte lungă, era necesar un rezumat cu cuvinte cheie. Dimpotrivă, cele peste 30 de fotografii din anexă sunt o sursă extrem de folositoare, ce documentează caracterul improvizat al evenimentelor legate de fotbal; din păcate nu se regăsește nici o informație referitoare la fotograf și la motivația sa (în anii 1980 nu se putea fotografia liber, dacă nu exista un ordin de la un serviciu). Bibliografia cuprinde, pe lângă câteva lucrări de bază pentru etnologie, toate textele fundamentale pentru România sub Ceaușescu. Un indice, pentru cititorii și cititoarele cu un interes deosebit, se găsește la finalul lucrării. Ultima propoziție din carte – “Football and information together can become the extremely strong bearers and effective tools of free thinking, free choice, resistance, emancipation, and ultimately of liberty.” – este foarte patetică, dacă luăm în considerare faptul că doar o parte a societății, cea masculină, era activă din acest punct de vedere. Dar revin la punctul de pornire al textului meu: nu sunt fană a fotbalului; am citit însă cartea cu mare interes și am căpătat perspective noi asupra coeziunii sociale a societății românești din timpul statului totalitar.

Bibliografie

- DAHLMANN, Dittmar & Anke HILBRENNER (ed.). 2006. *Überall ist der Ball rund. Zur Geschichte und Gegenwart des Fußballs in Ost- und Südosteuropa*. Essen: Klartext Verlag.
- DAHLMANN, Dittmar, Anke HILBRENNER & Britta LENZ (ed.). 2007. *Überall ist der Ball rund – Die zweite Halbzeit. Zur Geschichte und Gegenwart des Fußballs in Ost- und Südosteuropa*. Essen: Klartext Verlag.
- DAHLMANN, Dittmar, Anke HILBRENNER & Britta LENZ (ed.). 2011. *Überall ist der Ball rund – Nachspielzeit. Zur Geschichte und Gegenwart des Fußballs in Ost- und Südosteuropa*. Essen: Klartext Verlag.
- ESCH, Michael G.. 2016. *Die Stadt als Spielfeld. Raumbegriffe, Raumnutzungen, Raumdeutungen polnischer Hooligans*. Göttingen: Wallstein Verlag.
- GEERTZ, Clifford. 1987. *Dichte Beschreibung. Beiträge zum Verstehen kultureller Systeme*. Frankfurt: Suhrkamp.
- LÜBKE, Christian, Dirk SUCKOW & Stephan KRAUSE (ed.). 2018. *Der Osten ist eine Kugel. Fußball in Kultur und Geschichte des östlichen Europa*. Göttingen 2018.
- UJICA, Andrei. 1991. „Aufstieg und Fall eines Fernsehbildes. Nicolae Ceaușescu und die rumänische Revolution.“, *Comparativ* 1 (3), 100-107.
- VERDERY, Katherine. 1996. *What was Socialism and what comes next?* New Jersey: Princeton University Press.